ژن و سەرچاوەی ژیاندۆستی

لە روانگەی

قوبادی جەلی زادەوە

عومەرکەریم بەرزنجی

ژیان تەجروبەی شەمشەمە کوێرەیە لە تاریکیا.

ژیان هەستیی غەرییی مەلێکی کۆچەرییە.

دەنگی پێی ئاو

سوهرابی سپهری

ئازاد بەرزنجی کردوویە بەکوردی

گۆڤاری"ئاینده" ژمارە"1"

ژن و پێداهەڵگوتن بەژنان پانتاییەکی بەرفراوانی لە ئەدەبیاتی جیهاندا داگیرکردووە, رەگەزی مێینە کاریگەری زۆری هەبووە لەسەر ژیان و رەفتاری زۆرێك لە نووسەران و ئەدیبان و هونەرمەندان, کەسێکی وەك ڤانکوخ گوێچکەی خۆی دەبڕێ و پێشکەشی خۆشەویستەکەی دەکات زۆرجار دەوترێت لە پشت هەر پیاوێکی مەزنەوە ئافرەتێك هەیە: واتا ئافرەت یاخود ژن دەورێکی گرنگ و پڕبایەخی هەیە لە بەرەو پێشبردنی ژیاندا, تەیمووری لەنگ ئەو جەنگاوەرەبوو کە چێژێکی زۆری لە شەڕو کوشتارگەکان دەبینی و شەیداو مەستی شەڕ و خوێن ڕێژی بوو, وەلێ لە بەرامبەر ژنێکدا چۆك دادەدات"لەبەر خێوەتێکدا چاوم بەکچێکی شۆخ کەوت, کە بۆ سەیرکردنی ئێمە وەستابوو, هەر کە ئەوکچەم بینی دڵم کەوتە تەپە تەپ و بارو دۆخێکی سەیرم بەسەردا هات! پێم سەیر بوو, چوونکە هەرگیز لە ئاستی هیچ ترس و لەرزێکدا دڵم تەپە تەپی نەکردووە! بێ ئاگا لە خۆ, ئەم تاکە هۆنراوەیەی ((حافظی شیرازی)) هاتەوە یادم:

مرا عشق سیه چشمان زدل بیرون نخواهد شد
قظای اسمان است این و دیگر گون نخواهد شد
من ناتوانم ئەشقی چاو رەشان لە دڵم دەرکەم
ئەمە ویستی ئاسمانییەو گۆڕینی بۆ نییە!

من خۆم زۆر لەوە بەتواناتر دەزانی کە کچێکی جوان بەجۆرێك من بگۆڕێت هەست بە شەرمەزاری بکەم, بەڕاستی زۆر ناڕەحەت بووم, بیرم لەوە دەکردەوە کە بەشمشێرەکەم هەناوم رادەم, نەکو خۆم بە زەبوون و ڕسوا بێتە بەرچاو" (بیرەوەرییەکانی تەیموری لەنگ)

تا ئەو دەمەی دەچێتە لای مامۆستا"عەبدوڵلا قوطب" و هانی دەدات بیخوازێت هەستێکی سەرسوڕهێنەر ناخی داگیر دەکات مادام هێندە لاوازە پێویستە کۆتایی بەژیانی خۆی بهێنێت.

سارتەر لە هەموو شتێك زیاتر بایەخی بەئافرەت داوە

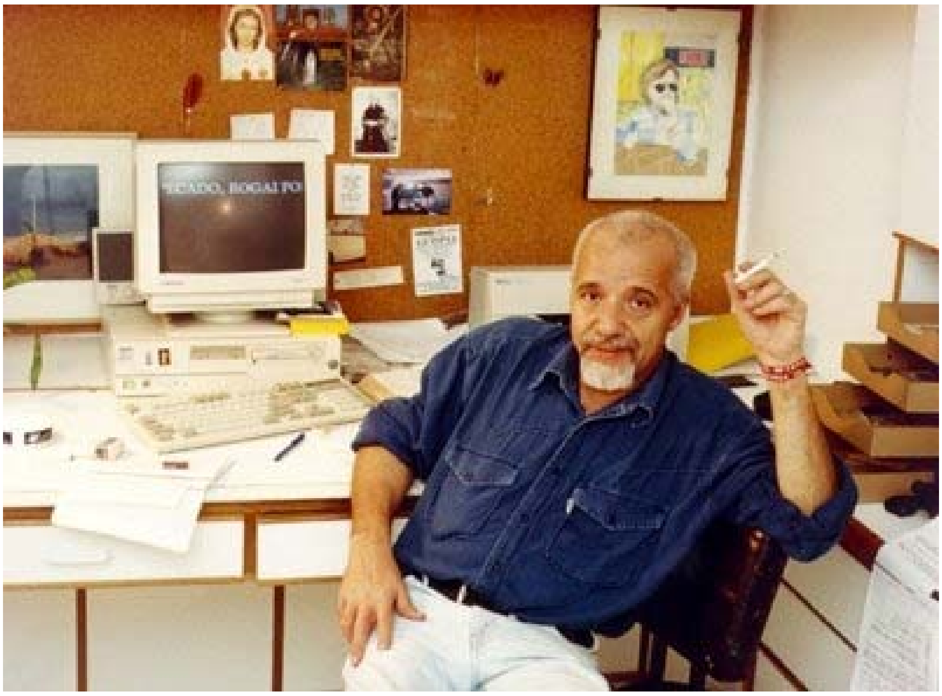

به پێچەوانەی نیتشەوە کە روانینێکی ڤێزەونانەی هەبووە لە بەرانبەر ئافرەتدا, پێی وابووە کە چویتە لای ئافرەت نابێت قەمچیەکەت لە بیرچێت, یاخوود پێی وایە شوێن کەوتنی جەلادێك باشترە لەوەی شوێن ژنێکی هەوەسباز ڕەنگە ئەمەیش بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە نیتشە ئەزمونێکی تاڵی هەبووە لەگەڵ ئافرەتداو خاوەنی عەشقێکی نابەکام بووە!! بە پێچەوانەی دیدی ئەمەوە سارتەر پێی وایە قسەکردن لەگەڵ ئافرەت لە بارەی بێبایەخترین شتەوە گرنگترە لەوەی لەگەڵ پیاوێکدا لە بارەی فەلسەفەوە بدوێیت, هەندێك جار بیر لەوە دەکەمەوە ئایا درووستە ژن بەتەنها وەك جەستەیەك ببینین و تەنها لایەنە مێیەتییەکەی بایەخ پێبدەین و لایەنە ئینسانییەکەی فەرامۆشبکەین, یاخود ئافرەت تەنها بووکە شووشەیەکی دەستی پیاوەو هیچی دی ڕەنگە بەبینینی کچ و ژنێکی جوان هەموو سەرنج و بیرکردنەوەیەکمان لەسەر مێیەتی ئەو مەخلوقە بێت وەلێ ناکرێت لایەنە ئینسانییەکەیسش فەرامۆش بکەین ئەگەرچی بایەخدانی ژن بەخۆرازاندنەوەو دەرخستنی سیفەتە مێیەتیەکەی پتر جێی سەرنجە ڕەنگە جێی گومان نەبێت ئەگەر بڵێین کاتێك ئافرەت لە جوانی و مێیەتی دادەماڵێن ئیدی ئەو بایەخەی نامێنێت, ڕەنگە ئەوە تەنها پاڵنەرە سێکسیەکان بن کە نێروو مێ لە یەکتر نزیك بکەنەوە نەك شتێکی تر, وەك چۆن لە زۆربەی گیاندارەکانی دیکەدا دەبینرێت, لەو دەمانەدا کە وەرزی زاوزێ نزیك دەبێتەوە نێرە پتر بایەخ بەمێیە دەدات و لێی نزیك دەبێتەوە, لای گیانداران سێکس پتر بۆ وەچە خستنەوەو پاراستنە لە فەوتان وەلێ لای مرۆڤ پتر بۆ وەرگرتنی چێژوو خۆشیەو مرۆڤ بەپێچەوانەی گیاندارانەوە لە هەموو وەرزەکاندا دەتوانێت مومارەسەی ئارەزووە سێکسیەکانی بکات و بەردەوام ئارەزووە سێکسیەکان لای مرۆڤ ئامادەیی هەیەو توانای مرۆڤ لەو رووەوە پترە ئەگەرچی هەندێك جار لەلایەن هێزە سەلەفییەکانەوە ئەو ئارەزووەی مرۆڤ بە ئارەزووە حەیوانییەکان ناو دەبرێت وەلێ ئەو جۆرە ناو هێنانە لە لاوازی ئاستی بیرکردنەوەیانەوە سەرچاوە دەگرێت، ئەگینا ئەم ئارەزووە سێکسییەی مرۆڤ شتێکی سرووشتیەو ناکرێت فەرامۆش بکرێت، وەلێ شتێکی مەترسیداریشە ئەگەر بەشێوەیەکی ڕەها بەربۆ ئارەزووەکانمان بەرەڵاکەین بەپێی بۆچوونە ئاینیەکان، بەتایبەتی ئاینی مەسیح پتر بایەخی بەرەبەنی و ژیانی دوورە پەرێزی لە نێوانم رەگەزی نێرو مێدا داوە، حەزرەتی عیسا نەچۆتە ژیانی هاوسەرییەوە و دوای خۆیشی هەندێك لە شوێن کەوتووانی خۆیان دورەپەرێز گرتووە لە ژنهێنان و شووکردن، بەمەبەستی خۆپاراستن لە هێزی شەڕو خرا پەکاری.

دەشێ عەشق بەئاقارێکی ژیاندۆستانەدا بمانبات, یاخوود بەئاقارێکی مەرگ

دۆستانەو شەڕخوازانەدا بمانبات, عەشق دەمانکات بەجەنگاوەر لەهەمانکاتدا دەمانکاتە کەسێکی دوورەپەرێزوو تەریك, عەشق بەئاقارە مەرگ دۆستانەکەیدا دیرۆکێکی دێرینی هەیە, ئەویش چیرۆکی بەجەلادبوونی قابیلە کە لە پێناو عەشقی خووشکەکەیاندا, گیانی لە هابیلی برای سەندەوە, گڕی حەزوو شەهوەت, گیانی دووژمنکارانەی تێدا دەچێنێت و لە پێناو گەیشتن بەمەرامەکانیدا, هابیل دەبێتە قوربانی, ئەگەرچی ئەم چیرۆکە واتا کوشتنی هابیل لەلایەن قابیلی برایەوە دیوێکی دیکەیشی هەیە, گوایە قوربانییەکەی هابیل لەلایەن خوداوە قبولّ کراوە وەلیّ قوربانییەکەی قابیل قبوولّ نەکراوە بۆیە گیانی رق و دووبەرەکی لەدڵی قابیلدا سەری هەڵداوە, دەشیّ دیوی دووهەمی ئەم چیرۆکەیش بەتالّ نەبێت لە راستی وەلیّ دەکریّ بپرسین هۆکاری قبولّ کردنی خێرەکەی هابیل و قبولّ نەکردنی خێرەکەی قابیل دەبیّ چی بووبێت دەکریّ گومانی ئەوە بکەین کە قبولّ نەکردنی خێرەکەی قابیل ئەوەبووە کە قابیل سنوورەکانی دەستوورەکانی خوای شکاندووەو ویستوویەتی خووشکەکەی خۆی بکات بەخێزانی, دەکریّ فاکتەری سەرەکی کوشتنی هابیلیش ئەمەبێت نەك قبولّ کردن یان نەکردنی خێرەکە.

عەشق لای قوباد دوورکەوتنەوەیە لە شەڕگەکان و مەرگ دۆستی, دوورکەوتنەوەیە لە شمشێروو خوێن, دەشیّ ژن بۆخۆی شەڕڤانێکی دیار نەبێت لە شەڕگەکاندا, بەلاّم سەرچاوەی گەلێك لە شەڕەکانیشە, وەك چۆن لەچیرۆکی بەجەلادبوونی قابیلدا ئاماژەمان پێداوە, وەلیّ لە حیکایەتی شەهرزادیشدا ژن دوو کاراکتەری جودای هەیە کاراکتەرێکیان سەرچاوەی مەرگ دۆستی و بەجەلاد بوونە کە لە کەسێتی ژنەکانی پادشاو براکەیدا دەردەکەوێت, ئەو دەمەی خیانەتی هاوسەرێتی دەکەن و دەست لەگەلّ پیاوانی دیکەدا تێکەلاّو دەکەن ئەمانیش ژنەکانیان دەکووژن و سەری خۆیان هەڵدەگرن تا کەسێکی لەخۆیان بەدبەخت تر بدۆزنەوە," لەم سەفەرەدا، دێوێك دەناسن کە ژنەکەی خۆی لە قەفەسێکی شوشەدا بەند کردووەو، چوار قفڵیشی لە دەرگاکەی داوە، جارێکیان کە دێوەکە لە خەودا دەبێت، ژنەکە لە قەفەسەکە دێتە دەریّ و ئەو نەوەدو هەشت ئەڵقەی پەنجەیە کە هی ئەوانەن لە گەڵیاندا خەوتووە پیشانی دوو پاشاکە ئەدات و زۆریان لێدەکات لەگەڵیدا رابوێرن تا ژمارەکە ببێت بە سەد،دوو پاشاکە کە ئەمە دەبینن بۆیان دەردەکەویّ کە تەنانەت ئەو دێوەش بەدێوێتی خۆیەوە لەمان بەدبەختترەو، ئیتر بەرەو دەرباری پاشایی خۆیان دەگەڕێنەوەو لەویّ شەهریار، کە برا گەورەکەیەو هێشتا هەر پڕە لە خیانەتی ژنەکەی حکومەتێکی ستەمکارو ترسناك دادەمەزرێنێت و هەر شەوە کچێکی

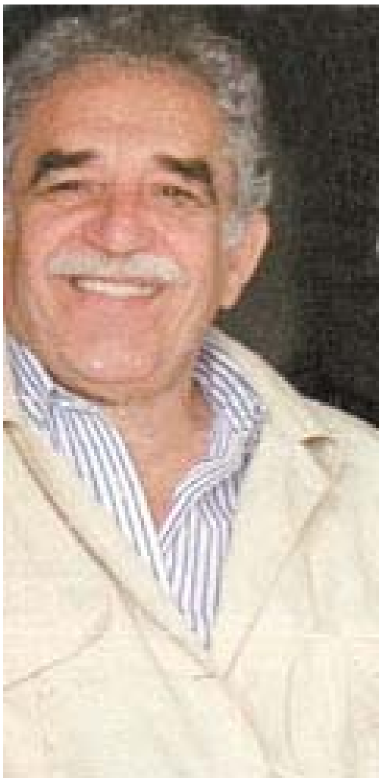

پاکیزە دەکا بەژنی خۆی و دەمەو بەیان دەیداتە دەست وەزیرەکەی تا لە سێدارەی بدات، شەهرەزاد کە کچی وەزیرەو ئافرەتێکی بەتەگبیرو دانایە، داوا لە باوکە دەکات کە بیدات بە پاشا، لە شەوی بوکێنیشدا، بوکیّ داوا دەکات کە خوشکە بچووکەکەی لە گەڵدابێت کە ناوی دونیازادە و لای تەختی نوستنەکەیانەوە بخەویّ تا پاش ئەوەی پاشا((کاری خۆی لەگەڵ شەهرەزاددا ئەنجام دەدات)) و بەو شێوەیە کە پێشان لەسەری رێك کەوتوون داوا لە شەهرەزاد بکات بەمەبەستی کات بەسەربردن چیرۆکێك بگێڕێتەوە، رۆژ دەبووەوەو چیرۆکەکە بەناتەواوی

دەمایەوە، پاشایش لە پەیجۆری چیرۆکەکەدا شەوێك لە سێدارە دانەکەی دوادەخست، هەر بەوجۆرە شەهرەزاد لەسەر گێڕانەوەی حیکایەت بەردەوام بوو، هەر حیکایەتێکیش دەبووە سەرچاوەی حیکایەتێکی ترو لە بەرە بەیاندا بەناتەواوی دەمانەوە

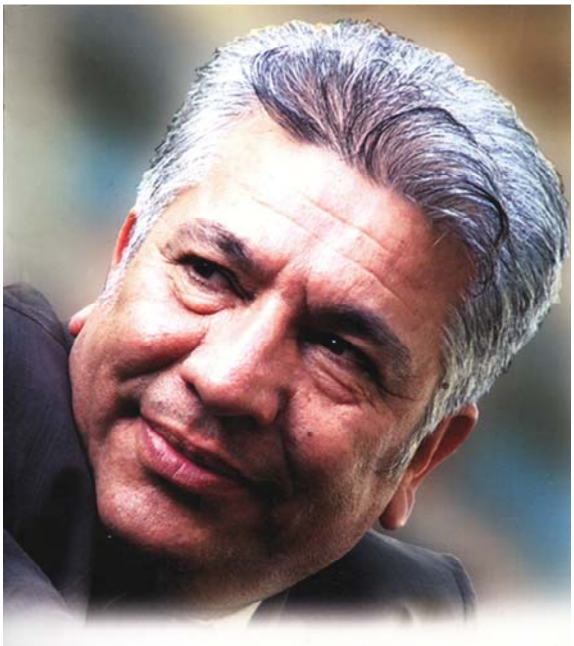

پەیوەست بوونی پاشاو مێمڵی لە رادەبەدەری بۆ تەواو کردنی حیکایەتەکان، شەهرەزاد لە ژیان دەهێڵێتەوەو مەرگی دوادەخات لە ماوەیەدا سێ منداڵی دەبێت و پاشان پاشا فەرمانی لە سێدارەدان لادەباو پێکەوە ژیانێکی بەختەوەرانە دەژین" (لاپەڕە پەرشەکان/ئازاد بەررزنجی/2005) لەم سەفەرەیاندا دەگەنە ئەو ئەنجامەی کە تەواوی ژنان لە گەڵ مێردەکانیاندا ناپاکن, هەر ئەو ئەنجامەیشە پادشا لە دوای گەڕانەوەی بڕیار دەدات, هەر شەووە کچێکی مەملەکەتەکەی بکاتە مەزەی شەوە سوورەکانی لەزەت و بۆ بەیانی بخرێنە ژێر رەحمەتی شمشێر, بەم جۆرە ناپاکی هاوسەرەکەی دەبێتە فاکتەرێکی سەرەکی بەجەلادبوونی و کچانی مەملەکەتیش دەبنە قوربانی, وەلێ هەر ژنێك کۆتایی بەو خوێن رشتنە دێنێت, شەهرزاد ئەو حیکایەت خوانەی بەچیرۆکە سەرنج راکێشەکانی پادشا دەگێڕێتەوە ناو ژیانێکی ئاسایی و کۆتایی بەو مەرگەساتە دێنێت کە بەهۆی ناپاکی خودی ژنێکەوە رووی کردبووە کچانی مەملەکەت، ئەگەرچی ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە هەموو ئافرەتێك دەتوانێك بە حیکایەت بێژی لایەنی بەرامبەر رازی بکات وەك لێرەدا بەرچاومان دەکەوێت"لە خۆرئاوا هەندێك نووسەر هەوڵیدا هەزارو دووەمین چیرۆك بنووسن. شەهرزادی ئەدگار ئالان پۆ تووشی ئەو هەڵەیە دێت کە لەگەڵ مێردە پیرەکەیدا دەربارەی شتە سەیرو سەمەرەکانی سەردەمی مۆدێرن دەدوێ:وەك کەشتی هەڵم، رادیۆو تەلە گراف، مێردی شەهرەزاد لە بیستنی ئەم حیکاتە راستەقینانە ئەوەندە سەرسام دەبێت کە دەگاتە ئەو ئەنجامەی شەهرەزاد شێت بووەو ئەویش فەرمانی خنکاندنی دەردەکات".(ه.س.پ)

ژن
و
شیعر و قوباد

کاریگەری ژن لە سەر قوباد و رەنگدانەوەی لە شیعرەکانیدا، قسەوباسێکی زۆر هەڵدەگرێت، شیعر رەنگدانەوەی بیروراو هەست و سۆزی شاعیرە دەشێ لە شیعرەکانیدا بەشوێن کاریگەرییەکانی ژندا بگەرێین، لە پێناو دەرك کردن بە جیهانبینی و تێڕوانینی شاعیر لەمەڕ ژنان، قوباد بەپێچەوانەی هێمن مەهابادی و گەلێك لە شاعیرانی دیکە، ژن کاراکتەری سەرەکی شیعرەکانێتی و بەجۆرێك لە ژیانیدا رۆڵ دەگێڕێت، کە لە هەموو شتێك پترتر لە شیعرەکانیدا رەنگی داوەتەوە، لای قوباد هەموو شتێك لە پێناوی ژندایە، بەجۆرێك کە ژیاندۆستی و دورکەوتنەوە لە شەڕو شۆڕش و نیشتیمانپەروەری لە پێناو ژن و لەزەتی ئامێزی ژندا، لە زۆرێك لە شیعرەکانیدا دەبینرێت،وەلێ قسەکردنی ئێمە لەسەر شیعرەکانێتی بەپێی تێگەیشتن و تێڕوانینی ئێمە بۆ

ئەو دنیابینییەی نێو شیعرەکانی وەك لێرەدا دەبینرێت:

تۆ عیشقی نیشتمان دەتکوژێ
من عیشقی ژن
بۆ تۆ، لە شا شەقامێکی شاردا
پەیکەرێك.
بۆ من، لە دڵی شاژنێکی شۆخ و شەنگ دا، چرایەك.

(شەهید بەتەنیا پیاسە دەکات/ قوبادی جەلی زادە/2005. ل 224)

لای ماموستا هێمنی دنیا بینییەکی جیاواز هەیە ئەو پێی وایە کەیف و سەفاو خۆشی و لەزەتەکانی ئامێزی نیانی ژن، نابێتە هۆی بیرکردنی نیشتمان و وەتەن دۆستی و نیشتمان پەروەری و ئازادی وەك لێرەدا دەبینین:

بەڵێ سەختە، یەکجار سـەخته
دووری لـــە ژن، نامـــرادی
بـەڵام لـە ژن خـــۆشەویستتر
لـەلای من ئەتـــۆی ئـــازادی

(بارگەی یاران/هێمن/2003.ل 146)

زەمــانێکی کــە دەچمە ســەیری گوڵزار
لــە گــەڵ پۆلــی رەفیــقــانی وەفادار
تەنانەت وەختی دەسـبازی لەگەڵ یار
ئـەمـن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیره
لــە کوێســـتانێ دەمی راوو شکارێ
لە مەزرایە کە خۆم هەڵکرد لە کارێ
لە جێژوانێ کە دەکوشم مەمکی یارێ
ئەمن ئەی نیشتمان تۆم هەر لەبیره.

(بارگەی یاران/هێمن/2003.ل69)

لەم نمونە شیعریانەی ماموستا هێمن دا بەرچاومان دەکەوێت کە ئەگەرچی لە گەڵ ژندا و لە وەختی ژوان و مومارەسەی حەزوو ئارەزووەکانیشدابێت نیشتمان لەبیرناکات، وەك دواتر عەشق و ئەویندارى خۆی بۆ نیشتمان زیاتر دەخاتە روو ، پتر گرێدراوی خۆی بە خاك و بست بەبستی نیشتمانەوە دەبەستێتەوە. شاعیر تەنها پێڵاوەکەی نایبەستێتەوە بەنیشتمانەوە بەڵکو رۆح و سۆزو عەشقی بۆ ئەووە مەعشوقەکەی شاعیر نیشتمانە نەك کەفەڵ و بەژن و باڵاو چاوی بەخوماری ژن، وەلێ هاوکات ئەوە ناگەیەنێت کە شاعیر لە خۆشەویستی ژن و جوانی ئافرەت بەدوورە، وەلێ تانیشتمان لەژێر چە پۆکی داگیرکەردابێت و ئازادنەبێت، عیشقی ژن و خۆشەویستی یار لە بەردەم مەترسیدایە وەك چۆن نیشتمان لە مەترسیدایە، لێرەدا عەشق بۆ نیشتمان بەئاقارێکی مەرگ دۆستانەو فیداکارانەدا دەمانبات،

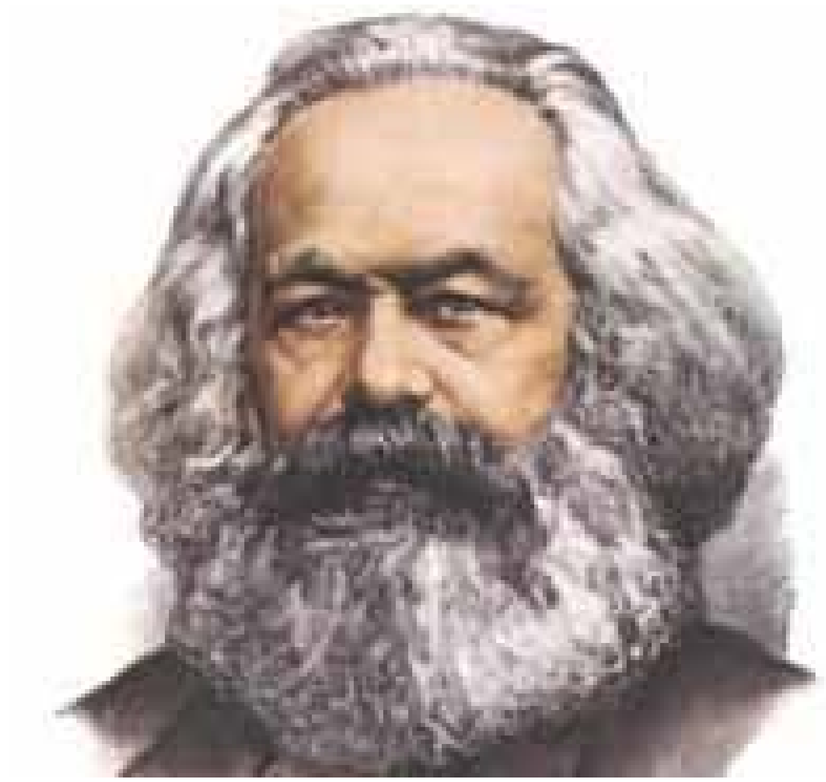

وەلێ ژن لای قوباد بەئاقارێکی ژیاندۆستانەدا دەمانبات.

ئاشقی چاوی کەژاڵ و گەردنی پڕخاڵ نیـم
ئاشقی کێوو تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن

(بارگەی یاران/هێمن/2003.ل60)

کاک قوباد لە قەسیدەی "شمشێری ژن، شمشێری تەسلیم بوون"دا دەڵێ

ژن،
نەیهێشت لە لیژنەی ئیختیالاتی حزبێکی خەباتگێڕا
قارەمانێکی جەربەزەبم!
ژن،
نەیهێشت مامەریشەیەکی تربم و لە گۆڕەپانی شارێکدا
کۆتەڵێك بۆ ئازایەتیم دابتاشم
(شەهید بەتەنیا پیاسە دەکات/ قوبادی جەلی زادە/2005. ل 260)
ژن،
ئەوەندە بەکفنی سەوزوو سوورەوە سەمای بۆ کردم،
تامێرگە رەنگینەکانی وەتەن و
رەنگە گەرمەکانی بەیداخی
لەبیر بردمەوە!
ژن، ئەوەندە سترانە ئاگرینەکانی جووت بوونی بۆ چڕیم،
رێی نەدام
پەردەی گوێ سوکەکانم، بۆ سروودە سورەکانی نیشتمان
هەڵبخەم!
(شەهید بەتەنیا پیاسە دەکات/ قوبادی جەلی زادە/2005. ل 261)
ژن،
لە سەری کردم کەدەبێ تەنیا چاوی ئەو قەدەرو نیشتمانم بێ
ژن،
بوو بەیاساو نەمتوانی سەرپێچی بکەم
ژن،
خستمیە سەر چۆك
ژن،
زەلیلی کردم
ژن،
ترسنۆکی کردم
ترسنۆك؟!
(شەهید بەتەنیا پیاسە دەکات/ قوبادی جەلی زادە/2005. ل 264)

وەك پێشتر ئاماژەمان پێدا ژن شاعیر بەرەو دنیای ژیاندۆستی دەبات و خەونەکانی ئەو دورن لە گیانبازی و فیداکاری، لای ئەو ئیدی بەیداخ ونیشتمان و سەنگەری وەتەن پەرووەری مانایەکی ئەوتۆیان نیە کە جێی بایەخبن، ئیدی ئەو لە سەنگەری ئامێزی ژندا بەرگری لە جوانی و ئارەزووەکان دەکات،هەر وەك پاولۆ کۆئیلۆ دەڵێ "سێکس یەکێکە لەو وزە چالاکانەی کە توانای ئەوەی هەیە ئاراستەی مێژوو بگۆڕێت" وەلێ لێرەدا دیدێکی جیاوازی هەیە.

قوباد لە شیعری"مەمکەکانی تفەنگ" دا دەڵێ:

راهاتووین لەگەڵ ژنە سۆزانیەکانی فیتنەدا راکشێین

تازە پەریزادەکانی ئاشتیمان چۆن بۆ دەستەمۆ دەکرێ

لە باخچەی ساوایاندا کتێبە پیرۆزەکانی شەڕیان پێ خەتم کردین

تازە بە پیری چۆن لە سرووودە تازەکانی کۆتر دەگەین؟

(شەهید بەتەنیا پیاسە دەکات/ قوبادی جەلی زادە/2005 .ل 290)

لێرەدا دەمانگێڕێتەوە بۆ کولتورێك، لێوان لێو لە زەبروزەنگ و توندوتیژی کولتورێك هەر لەگەڵ لە دایك بونماندا لەسەر توندو تیژی و خوێن رشتن رامان دێنێت،ئێمەیەکی رۆژهەلاتی کە هەر لە منداڵیەوە شەڕەنگێزی لەگەڵ شیرپێدا نماندا، لە ناخماندا چەکەرەی کردووە چۆن دەتوانین فێری لێبوردن و ژیاندۆستی و دورکەوتنەوە لە مەرگ دۆستی ببین، پێشینان گوتەنی خویەك گرتی بەشیری قەت تەرکی ناکات بە پیری، لێرەدا ژن سەرچاوەی شەڕ و ئاشوبەکانە، راکشانە لەتەك ژنە سۆزانیەکانی فیتنەدا، فیتنە سەرچاوەی خوێنڕشتن و گەرمبوونی شەڕگەکان و سەرهەڵدانی ناتەبایی و پێکدادانەکانە، وردبوونەوەیەکی قوڵ بۆ ئەم دێڕە شیعرە" راهاتووین لەگەڵ ژنە سۆزانیەکانی فیتنەدا راکشێین" قسەگەلێك هەڵدەگرێت، لێرەدا ئیدی ژن ئەو کائینە جوان و ناسکە نییە کە سەرچاوەی خەونە جوانەکانمان بێت، ژن سەرچاوەی فیتنەیە، فریودانی ئادەم لەلایەن حەواوە فیتنەیەکی گەورەبوو لە روانگە دینیەکەوە، دواتر کوشتنی هابیل لەلایەن قابیلەوە بەهەمان شێوە ژن رۆڵێکی کارادەگێڕێت، وەلێ لای خەیام دنیابینیەکی جیاواز هەیە ، ئەو پێی وایە مرۆڤ کائینێکی گوناه و بێدەسەڵاتەو بەبێ ویستی خۆی لەلایەن خالقەکەیەوە ئاراستە دەکرێت و دەجوڵێنرێت،خەیام گلەیی و گازندەیەکی زۆر لە خالق دەکات و پرسیاری ئەوە دەکات کە لەکاتێکدا مرۆڤ بۆخۆی بەرپرسی ئەو تاوانانە نییە کە ئەنجامی دەدات،(تاوان و گوناه لە روانگە ئاینییەکەوە) چونکە ئەو بەرلەوەی بێتە دنیاوە لە لەوحل مەحفوزدا چارەنوسی نوسراوە، ئیدی تاوانی چییە، وەك لەم چوارینەدا بەروونی بەرچاو دەکەوێت:

خوا داوی ئەناوە داوی ئەو بانادەم.

دەعبایەکی گرت و ناوی لێ نا :ئادەم.

راوی ئەوە، داوی ئەوە، دانەش هی ئەو.

دەمخاتە تەڵەو گەرەکیە خۆشم لادەم؟!

(خەیامی هەژارانە/سەلاحەدین ئاشتی/2004)

وەلێ لێرەدا لای قوباد ژن سەرچاوەی خامۆشکردنی شەڕگەکان و کۆتایی پێهێنەری ئاشوب و ناتەباییەکانە، ژن چاوەی ژیاندۆستی و دورکەوتنەوەی مەرگدۆستیە بە پێچەوانەی ئەو بۆچونانەی پێشتر ئاماژەمان پێدا کە ژن سەرچاوەی مەرگ دۆستی و گەرم کردنی شەڕگەکانە، وەك چۆن

سەگەکەی باڤلۆڤ بە هەڵبوونی گلۆپەکە لیك بەدەمیا دێتە خوارەوەو ئیشتیای خواردن دەکات، پیاویش بە دەرکەوتنی تریفەی جەستەی رووتی ژن تەوژمی رق و تورەیی و شەڕخوازانەی بەرەو دابەزین دەچێت و تفەنگەکانیش لیکی لەزەت و ئارامی بەدەمیاندا دێتە خوارەوە، وەك لەم نمونەیەی خوارەوەدا دەبینرێت:

من ژن بوومایە بەنەرمە سەمایەك، نەخشەی پیاوە
شەڕخوازەکانم
رەش دەکردەوە
من ژن بومایە مەتارەی جەنگاوەرەکانم، دەکرد بە گوڵدانی
پەمەیی ترین ماچ
من ژن بوومایە لە عەردی حەرامدا رووت رووت دەبوومەوە.
تا تفەنگەکان لیکیان لە دەمی دەرژێ
من ژن بوومایە بە مەمك سەنگەرەکانم داگیر دەکرد
تا لە باوەشمدا پێشمەرگەکان ساوا دەبوونەوە
(شەهید بەتەنیا پیاسە دەکات ل290-292)

لەقەسیدەی(مەمکەکانی تفەنگ)دا شاعیر بەئاراستەیەکی پێچەوانەدا دەڕوات، بەدەر لە خواستی خۆی دەبێتە جەنگاوەرو شەڕڤانی شەرگەکان، ئەگەرچی لەنێو جەستەو ئارەزووەکانی ژن و ژنبازیدا تواوەتەوە، ئیدی ئەو پەنجەیەکی نییە بۆ سەر پەلەپیتکەی تفەنگەکان و راکێشانی ئەڵقەی نارنجۆکەکان، پەنجەی لەنێوان دوو مەمکدا بووەتە ملوانکەیەکی زێرین،وەڵێ پێی دەڵێن:

گوتیان ئاخر شەهیدە دەستبلاوەکان، چەپکێ دەست و
چەپکێ پەنجەی یەدەکیان بۆ بەجێ هێشتووی (ه.س.پ.ل288)
گوتیان: فەرموو بۆ گەشتی شەرگەکان وەگەڵمان کەوە
گوتم: ئاخر تفەنگم نییە تابیکەمە شانم و رەدووتان کەوم
کولینگم نییە، تا لەمەیدانێکی شەڕدا سەنگەرێك
هەڵکەنم
دووربینم نییە، تا لەنهێنی سەنگەرەکانی ئەوبەری
پێبگەم.
کتێبەکانیان فرۆشتم و تفەنگێکیان کردە شانم (ه.س.پ.ل286)

شەڕ دورکەوتنەوەیە لە هەموو بەها جوانەکان و خستنە ژێر پۆستاڵی گوڵە سورەکانی ئەوین و لەزەتەکانی ژیانە، ئیدی لۆژیکی ژیان لە هەڵدێردایەو کتێب و بیرو ئایدیا جوانەکان دەسوتێن، سادیزم بەسەر دەرونی مرۆڤەکاندا زاڵدەبێت و شەرو کوشتن دەبێتە شتێکی لەزەت بەخش، وەك لە شەرگەکاندا دەبینرێت جەنگاوەرەکان بەسەر تەرمی دۆستەکانیاندا دەرۆن و شەرگەکە گەرمتر دەکەن، بەجۆرێك لەگەڵ ئەو رەوشەدا رادێن چێژێکی زۆر لە بینینی جۆری مردنی کەسی بەرامبەریاندا دەبینن.

لەم نمونەیەی خوارەوەدا رۆڵی ئافرەت، رۆڵێکی شەڕانیانەیەو سەرچاوەی هەموو نەگبەتی و

نەهامەتییەکانی پیاوە، ئەگەر سەرچلی و سەرەڕۆییەکانی ئەو نەبوایە ئێستا پیاو یەکێك دەبوو لە کائینەکانی نێو بەهەشت، هەندێك کەس پێیان وایە ئەوە شەیتان نەبوو مرۆڤی فریوداو لەبەهەشت بەدەرکردنی دا بەڵکو ڕۆڵی فریوکارانەی ژن بوو ئادەمی تەفرەداو سەرپێچی لە فەرمانەکانی ئیلاهی کردوو لە بەهەشت دەرکرا.

ئافرەت

ئەی زەنگوڵەی ئاوارەبوونی پیاو

ئەی نووری نەفرەت

تاڵاوی ترێی هەڵەکانی تۆیە هەڵی دەدەم

من سوورە ماسییەکانی دەریا بێ بنەکانی بەهەشت بووم.

قوڵاپی برژانگی چاوە نەگریسەکانی تۆ،

هەڵی دامە گۆمە لیخنەکانی دۆزەخ و کردمی بەقرژاڵ!

من کۆترێکی سپی کڵێساو مزگەوتە سیاحیەکانی

بەهەشت بووم (ه.س.پ. ل414)

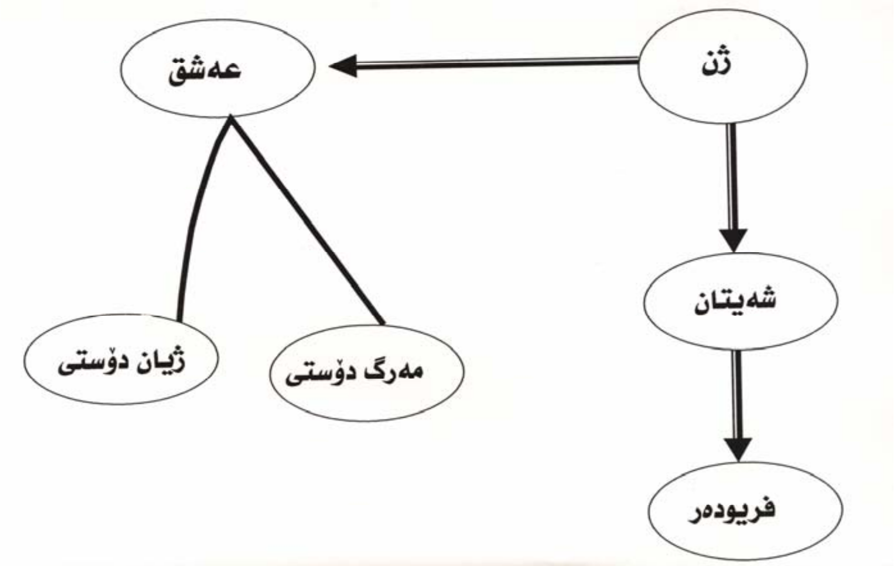

"هارتمەن جەخت دەکا کە هەر دەقێك لە کۆمەڵەیەك لە واتاکان پێك هاتووە کە دەشێ گۆڕانیان بەسەردابێ بەم پێیە هەر دەقێك میتافۆرێکە لە واتاو بەس. کەوابوو کاتێك راڤەکار پێ لەبەرەی خۆی درێژتر دەکاو بانگەشەی ناسینی واتای دەق دەکات، تێکشکان و هەرەس هێنانی دەست پێدەکات" (پێکهاتەو راڤەی دەق/بابەك ئەحمەدی/2005) دەشێ قسەگەلێك هەبن لەسەردەق وەلێ ڕەنگە هیچکامێکیشیان نەتوانن ئامانج و مەبەستەکانی نوسەر دەستنیشان بکەن زیندوویی هەر دەقێکیش لەوەدایە پتر لە خوێندنەوەیەکی بۆبکرێت و پتر لە ڕاڤەیەك بکرێت، ئێمە لێرەدا هەندێك بۆچونمان خستووەتەروو دەشێ

خوێندنەوەو قسەلەسەرکردنی هەر دەقێك پێویستی بە قوڵبونەوەو خوێندنەوەیەکی وردی دەق هەبێت تا بتوانرێت لە مەبەستی نووسەر نزیك ببیتەوە، وەلێ دەشێ ئەو دیدو تێڕوانینەی کەسی ڕەخنەگر هەیەتی بۆ دەقەکە دووربێت لە دیدو دنیا بینی نووسەری دەقەکە "خوێندنەوەی شێعر هەر بەقەد هۆنینەوەی، پێویستی بەخەیاڵکردنەوە هەیەو دەقێك لە گۆڕێدانیە تەنیا راڤەگەلێك لە دەق هەن" (پێکهاتەو راڤەی دەق/بابەك ئەحمەدی/2005) دەقی زیندویش پتر لە خوێندنەوەیەکی بۆ دەکرێت.